

Kiss Roland

Sánc vagy ugródeszka?

Délkelet-Ázsia jelentősége az amerikai és kínai stratégia szemszögéből

Délkelet-Ázsia több szempontból is kifejezetten érdekes térség. Fontosságát ma még nem elsősorban gazdasági súlya, erőforrásai és az itteni felemelkedő regionális hatalmak adják, hanem sokkal inkább a fekvéséből fakadó geostratégiai szempontok. Korántsem véletlen tehát, hogy a világhatalmi pozícióra törekvő Kína és az e törekvéseket gyengíteni kívánó Egyesült Államok is kitüntetett figyelmet szentel a térségnek. Mivel számos elemző szerint a két nagyhatalom közötti geopolitikai küzdelem egyik legfontosabb területe éppen Délkelet-Ázsia lehet, jelen írás Peking és Washington térségbeli törekvéseit elemzi.

Délkelet-Ázsiában tizenkét állam helyezkedik el, amelyek összlakossága csaknem eléri az 600 millió főt. Az utóbbi három év-tizedben jelentősen megerősödött a térség gazdasága, Thaiföld és Malajzia GDP-je például egyetlen generáció alatt megötszöröződött. A térség a gazdasági, technikai és tudományos fejlődés egyik új központjává vált. Jelenleg a világ 58 trillió dolláros (2009) össztermékéből a térség közel 1,5 trillió dollárral részesedik, ami több mint 2,5 százalékot jelent. Délkelet-Ázsia fontosságát az adja, hogy a Csendes- és Indiai-óceán határán fekszik, így a tengeri kereskedelem a két óceán között elsősorban a Malakka-, a Szunda- és a Lombok-szorosokon keresztül folyik. Jelenleg a világ tengeri kereskedelmének 25, olajszállításának pedig 50 százalékát bonyolítják le a Malakka-szoroson át. Emellett jelentős erőforrások vannak a térségben, például a világ igazolt földgázkészletének több mint négy százaléka.

A terület kiemelten fontos Kínának, hiszen a dinamikusan növekvő gazdaságok óriási lehetőséget jelentenek Pekingnek.

Geopolitikai szempontok Pekingből nézve

Kína és az ASEAN (*Association of Southeast Asian Nations* – Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége) szabadkereskedelmi szerződést kötött, amely lehetővé tette, hogy a 2003-as 59,6 milliárd dolláros egymás közti kereskedelem öt éven belül 192,5 milliárdra nőjön. Kína a délkelet-ázsiai országok legnagyobb kereskedelmi partnerei között szerepel. A kínai-délkelet-ázsiai gazdasági kapcsolatok azért is érdekesek, mert Délkelet-Ázsiában 27,2 milliós kínai kisebbség él, amely meghatározó szerepet játszik a térség gazdasági felemelkedésében, illetve a javak nagyobbik részét is ők birtokolják. A kínai közösségek főleg a városokban összpontosulnak, és arányuk Thaiföldön eléri a 14, Malajziában a 23,7, míg Szingapúrban a 76,8 százalékot. Többek között ennek is köszönhető, hogy az egyszerű emberek alapvetően pozitívan ítélik meg Kínát: inkább lehetőségnek látják, amely elősegíti a gazdasági fejlődést, semmint fenyegetésnek.

Ám a Kínai Népköztársaság energiabiztonsági és geostratégiai szempontból is kiemelt fontossággal kezeli a területet. Kína ugyan hatalmas ország, ám energiahordozókban és nyersanyagokban rendkívül szegény. Az ország a világ második legnagyobb kőolajfogyasztója (8,6 millió hordó/nap), és 88,7 milliárd m³-es éves földgázfogyasztása is a legnagyobbak között van. Emiatt jelentős befektetései vannak Közép-Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában, ahonnan biztosíthatja ezeket az energiahordozókat, ám ezek mégis meglehetősen távoli források. Délkelet-Ázsiában a becslések szerint több mint 16 milliárd hordónyi olaj és 7,52 trillió m³ földgáz tartalék van, a Dél-kínai-tenger alatt pedig 100 milliárd hordónyi olaj és 200 milliárd m³ földgáz található. Ezekre az erőforrásokra ugyanakkor igényt tartanak a térség más országai, sőt még Tajvan és Japán is, ami komoly konfliktuspotenciált jelent.

1992-ben Kína kijelentette, hogy a Dél-kínai-tengert kizárólagos felségterületének tekinti, és jogot formált több szigetre is. Ennek köszönhetően csak 1998 óta hat országgal tizenegy területi vitája volt. A Kína által követelt területek – például a Spratley- és Paracel-szigetek – területe mindössze pár négyzetkilométer, ám Vietnam, Tajvan, a Fülöp-szigetek, Malajzia és Brunei is igényt tart rájuk. Az az ország ugyanis, amely ezeket az egyébként jelentéktelen kiterjedésű szigeteket birtokolja, igényt formálhat a jóval jelentékenyebb, erőforrásokban gazdag kontinentális talapzatra, illetve végezheti a kitermelést is. Ezért Peking folyamatosan nyomást gyakorol a térség államaira. 2002-ben a részt vevő felek aláírtak egy nyilatkozatot, amely szerint békés úton rendezik a vitát, míg két évvel később – erős kínai nyomásra – a Fülöp-szigetek hajlandó volt belemenni a közös olajkutatásba, majd 2005-ben Vietnam is

csatlakozott a közös olaj- és földgázkutatáshoz. 2008-ban viszont Manila már nem újította meg a szerződést. Jelenleg a Spratley-szigeteket Vietnam, míg a Paracel-szigeteket Kína ellenőrzi. Ugyanakkor 2007 során több fegyveres konfliktusra is sor került a kínai haditengerészet és a vitatott területeket megközelítő vietnami halászhajók között. Az ilyen összeütközések nem szokatlanok a térségben, a közelmúltban – nagy diplomáciai botrányokat okozva – tajvani, majd kínai halászhajók is szembe találták magukat a japán parti őrséggel.

Délkelet-Ázsia Kína geostratégiai helyzetéből adódóan is rendkívül fontos. Kínát délről, nyugatról és északról szárazföld, míg nyugatról a Sárga-, a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tenger határolja. A Csendes-óceánt csak az úgynevezett első szigetlánc (Japánon és a hozzá tartozó Rjúkú-szigeteken, Tajvanon és a Fülöp-szigeteken) keresztül érheti el, ezek azonban mind amerikai szövetségesek. Egy esetleges konfliktushelyzetben tehát a kínai hajók kijutása a nyílt óceánokra nincs biztosítva. Ami azonban ennél is fontosabb: a kínai külkereskedelem 90 százaléka a tengeren át zajlik, emiatt az ország elemi érdeke a tengeri útvonalak biztosítása, amelyeken keresztül nemcsak exportálhatja termékeit, hanem a létfontosságú energiahordozók és nyersanyagok is azon át érkeznek. Ezért ahhoz, hogy a Népi Kína a 21. században igazi szuperhatalommá váljék, valahogyan ki kell törnie földrajzi bezártságából, hogy tengeri hatalommá válva biztosítsa a szabad kijutást a világtengerekre, illetve ellenőrizhesse tengeri utánpótlási vonalait.

Alfred Thayer Mahan hat tényezőt (földrajzi helyzet; a tengerpart adottságai; az állam területe; az állam népessége; a nemzeti karakter; a kormány határozottsága és

politikája) sorolt fel, amelyek meghatározzák, hogy egy ország lehet-e tengeri hatalom. Ezek közül az első, a földrajzi helyzet egyelőre komoly akadályt jelent Kína tengeri hatalommá válásában. Edward Wegener német altengernagy elmélete szerint a tengeri hatalom összetevőit a flotta nagysága és ereje, valamint a földrajzi helyzet adja, és ha bármelyik értéke nulla, akkor a végösszeg is nulla. Erre szolgáltatott kiváló példát az első és második világháborús német, valamint a hidegháborús szovjet haditengerészet, amelyek jelentős eszközparkkal rendelkeztek, de kedvezőtlen földrajzi helyzetükből adódóan ezt soha nem tudták kihasználni az általuk kívánt mértékben.

Peking jelentős kékvízi flottát épít, amely abszolút elsőbbséget élvez a kínai vezetés szemében, hiszen az ország nagyhatalommá válásához elengedhetetlen az erős haditengerészet, amely jelenleg 65 tengeralattjárót, 28 rombolót és 52 fregattot tart hadrendben. Azonban a flotta légvédelme megoldatlan, emiatt és a megfelelő logisztikai rendszer hiányában csak a kínai partok közelében képesek hatékonyan tevékenykedni, és 2015 előtt biztosan nem lesz képes nagytávolságú műveletek végrehajtására. Azonban Kínának igen jelentős repülőgép-hordozó programja van, amelyekkel már a hazai vizektől távol is megoldhatják a légi fedezetet. Jelenleg csak a Shi Lang névre átkeresztelt volt szovjet Varjag áll rendelkezésre, amely várhatóan 2012-re lesz üzemképes, de feltehetően csak iskolahajóként fog szolgálni. Az értesülések szerint legalább négy további saját építésű hordozó hadrendbe állítását tervezik. Ezek közül kettő 50-65 ezer tonnás hagyományos meghajtású egység, míg a másik kettő már ezeknél is nagyobb, atommeghajtású hajó lesz. Intenzíven fejlesztik továbbá a szükséges logisztikai képessége-

ket, valamint a tengerészgyalogos erőket és deszantképeességeket, amelyekkel növelhetik az erőkitetés képességét. A legfontosabb cél – egyelőre – egy Tajvan elleni invázió kivitelezéséhez elegendő képesség, a közeljövőben viszont feltehetően a regionális célok megvalósítása is terítékre kerül. Ilyen lehet például a fent említett, energiahordozókban gazdag területek megszerzése.

Hosszú távon a fő prioritás a kínai geopolitikai célok biztosítása, vagyis az amerikai szövetségi gyűrűből való kitörés a világtengerekre, és a Peking számára fontos tengeri szállítási vonalak ellenőrzése. Ennek eléréséhez csak korlátozott lehetőséget enged az Indiai-óceánra vezető Malakka-szoros. Nem véletlen, hogy Kína egyre inkább növeli a befolyását a térségben, mivel Délkelet-Ázsia ugródeszkeként szolgálhat a kitöréshez. 1997 óta rendszeresek az ASEAN és Kína találkozói. A 2007-esen Ven Csia-pao (Wen Jiabao) kínai miniszterelnök kinyilvánította, hogy erősíteni kívánják az együttműködést a térség országaival a nem hagyományos biztonsági kihívások terén, valamint kiképzési támogatást nyújtanának a szoros ellenőrzéséhez. Az utóbbi években Kína jelentős iskolaprogramokat is indított a térségben, annak érdekében, hogy az itt élő kínaiak megtartsák nyelvüket. Az egyik legnagyobb ilyen iskola a kambodzsai Phnompenben található, mintegy 7000 tanulóval.

Peking a szoroson túl is növeli befolyását, például a vele határos Mianmarban, amely kikötőiből a Bengáli-öblön át közvetlen kijutást kínál az Indiai-óceánra. Az ország nemcsak a kínai flottának biztosít nagyobb mozgásszabadságot, de a szállítóhajóknak sem kellene a kínai partokig menni, hiszen például az energiahordozókat a területén keresztül csővezetéken is eljuttathatnák Kínába. Ennek az értéke ak-

kor mutatkozna meg leginkább, ha a Délkelet-Ázsia vizein való áthaladás például fegyveres konfliktus esetén akadályokba ütközne. Ráadásul Rangun elszigeteltsége miatt Peking a politikai, gazdasági és katonai kapcsolatok révén könnyedén magához kötheti az országot, melynek első számú kereskedelmi partnere és legfőbb fegyverszállítója. Ugyanakkor a riválisok mozgásterét is csökkentheti például Mekong-folyó forrásvidékének az ellenőrzésével, amely fontos a helyi gazdaságok számára, így függésben tarthatja Laoszt és Kambodzsát, de ami még fontosabb, Vietnámot is.

Délkelet-Ázsia ellenőrzésével Kína nemcsak saját mozgásszabadságát biztosíthatja, de korlátozhatja a potenciális ellenfelekét is. Az Északkelet-Ázsiába – mégpedig jelentős részben az amerikaiakkal szövetséges Japánba, Dél-Koreába és Tajvanba – szánt olaj 80 százaléka halad

át a Malakka-szoroson. Az Indiai-óceánra és a Perzsa-öbölbe tartó amerikai hadihajók jó része is Délkelet-Ázsián és a Malakka-szoroson át jut el úti céljához. Pekingnek feltett szándéka, hogy csökkenti az amerikai befolyást a térségben, és ehhez kész politikai és gazdasági eszközöket is felhasználni. Az ASEAN-országok közül sokan nem nézik jó szemmel az intenzív kínai terjeszkedést, ezért igyekeznek más hatalmakat (Ausztrália, India és Új-Zéland) is bevonni a térség ügyeinek rendezésébe, amelyek ellensúlyozhatják északi szomszédjuk gyámkodását. Leginkább mégis az Egyesült Államokra számítanak, és az Obama-adminisztrációtól aktívabb Ázsia-politikát várnak annál, mint amelyet a Bush-kormányzat követett.

Az amerikai szövetséges és partneri rendszer Délkelet-Ázsiában

A második világháború után a Szovjetunió ki akart törni szárazföldi bezártságából, és ki akart jutni az óceánokra, amit Washington igyekezett megakadályozni. Még a világháború alatt Nicholas J. Spykman – Mackinder magterület-elméletét alapul véve – arra a következtetésre jutott, hogy elegendő csupán a belső kört uralni (Eurázsia partvidéke), amellyel bekeríthető és bezárható a magterületet uraló hatalom (ez esetben a Szovjetunió). Ehhez az amerikaiak szövetségi rendszereket alakítottak ki Európától a Távols-Keletig a szovjet birodalom határain. Ennek a távols-keleti elemei voltak a Japánnal, Dél-Koreával, Thaifölddel és a Fülöp-szigetekkel kötött bilaterális védelmi szövetségek, valamint a nem túl hosszú életű SEATO. A helyzet lényegében ma csupán annyiban más, hogy most a felemelkedő Kína kordában tartása a cél.

A Délkelet-Ázsiai Szerződés Szervezete (SEATO). A koreai háborút követően, 1954. szeptember 8-án a Csendes-óceán Amerikabarát államai védelmi szerződést írtak alá Manilában, a Fülöp-szigetek fővárosában. A Délkelet-Ázsiai Szerződés Szervezete (*Southeast Asia Treaty Organization, SEATO*) a manilai egyezmény aláírásával alakult meg, egyértelműen a kommunizmus további terjedésének megakadályozására. A SEATO tagja lett az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország (amely 1966-ban a szervezetből is kilépett), Ausztrália, Új-Zéland, Pakisztán, Thaiföld és a Fülöp-szigetek. Bár a manilai konferenciára eredetileg meghívták Indiát, Burmát, Ceylont és Indonéziát is, ezek az államok nem jelentek meg. Noha az indokínai államok nem voltak a szervezet tagjai, az Egyesült Államok kinyilatkoztatta, hogy Dél-Vietnam, Laosz és Kambodzsa is a SEATO biztonsági garanciájának hatálya alá tartozik. A szervezet – amely az eredeti tervek szerint a NATO mása lett volna a Csendes-óceán térségében – nem sokkal a vietnami háború lezárását követően, 1977-ben felbomlott.

Hosszú távon Kína az egyetlen ország, amely gazdaságilag és katonailag képes lehet versenyezni az Egyesült Államokkal. Peking jövőbeni céljai ismeretlenek, de feltehető, hogy nem azért épít ki modern szárazföldi és légi erőt, valamint nagy távolságú bevetésekre alkalmas flottát, hogy csupán önvédelemre használja. Ez kiváltóképp a növekvő nacionalizmus, az energia- és nyersanyagéhség, illetve az egyre érzékelhetőbb kínai expanzionizmus tekintetében tűnik valószínűtlennel. Washington ezért erősíti a japán és koreai szövetséget, *de facto* szövetségben áll Tajvanal, és az indiai-amerikai stratégiai partnerség is egyre inkább elmélyül. Ennek a szövetségesi gyűrűnek Délkelet-Ázsia a kritikus pontja, ahol az utóbbi években érezhetően növekszik az amerikai diplomáciai aktivitás, illetve erősödnek a térséghez fűződő gazdasági és katonai kapcsolatok is. Az USA 2009-es csendes-óceáni stratégiája két szövetségest, a Fülöp-szigeteket és Thaiföldet, valamint Szingapúrt és Malajziát jelöli meg, mint a legfontosabb partnerországokat a szélsőségek (iszlámisták) elleni harcban. Utóbbi három aktív szerepet játszik a Malakka-szoroson át való szabad hajózás biztosításában is, ezért a velük való katonai kapcsolatok kiemelten fontosak.

Thaiföld és a Fülöp-szigetek 2003-ban egyaránt megkapta a fontos NATO-n kívüli szövetséges titulust, s ezzel a legfontosabb amerikai szövetségesek sorába emelkedtek. A Fülöp-szigetek elsősorban a terrorizmus elleni harc szempontjából játszik jelentős szerepet, ám az esetleges kínai expanzionizmus feltartóztatásában csak nagyon mérsékelt szerepe lehet. Ennek az az oka, hogy bár relatíve nagy népességű ország (98 millió fő), de gazdasági és katonai ereje kizárja, hogy regionális hatalommá váljon, hiszen 2009-ben GDP-

je mindössze 164 milliárd dollárt tett ki. Katonai ereje (120 ezer fő) pedig leginkább a belső rend fenntartására, illetve felkelők elleni műveletekre specializálódott, s haditengerészete és légierője sem számottevő. Ráadásul a fülöp-szigeteki amerikai támaszpontokat, a Luzon-szigeti Clark légi bázist, illetve a Subic Bay tengerészeti bázist 1991-ben felszámolták, így az ország elsősorban geostratégiai helyzetével járulhat hozzá az amerikai stratégiához.

Thaiföld régi és megbízható szövetséges az Egyesült Államoknak, amely már a vietnami háború idején is támogatta Washington, és a közelmúltban Irakba és Afganisztánba is küldött katonákat, valamint pártolja az amerikai erők jelenlétét a térségben. Az amerikai és thai erők között rendszerek a katonai cserék, továbbá a kölcsönös tanácsadás és gyakorlatok. (Évente átlagosan negyven közös gyakorlatot tartanak.) Az elmúlt évek folyamatos politikai válságai ellenére Thaiföld igazi regionális hatalom, amely támogatja a regionális biztonsági együttműködések, különösen az olyan nem hagyományos biztonsági kihívások terén, mint a terrorizmus. Az ország komoly katonai erővel rendelkezik (306 ezer fő), továbbá földrajzi helyzete is fontossá teszi, hiszen a Malakka-szoros nyugati kijáratánál fekszik, és 2005 óta – Indonéziával, Malajziával és Szingapúrral közösen – részt vesz annak ellenőrzésében is. Emellett jelentős a haditengerészeti ereje, ugyanis az egyetlen délkelet-ázsiai ország, amely rendelkezik repülőgép-hordozóval (AV-8S Harrierekkel a fedélzetén), továbbá 10 fregattja, 9 korvette és 90 partvédő egysége a térség legerősebb felszíni erejét jelenti. Légierője 50 F-16A/B és 35 F-5E/F vadászbombázóból áll, míg 2011-től 12 JAS-39C/D Gripen is hadrendbe áll.

Szingapúr fekvése miatt kap kiemelt szerepet az amerikai stratégiában, hiszen köz-

vetlenül a szoros keleti kapujában fekszik. 1990-ben az Egyesült Államok szerződést kötött a városállammal, amely engedélyezte az amerikai erőknek, hogy használják katonai létesítményeit. Egy mólót is kiépítettek, amely alkalmas az amerikai repülőgéphordozók fogadására. Érdeemes megemlíteni, hogy Szingapúr is jelentős erőket tart amerikai és ausztrál földön, főként kiképzési céllal, illetve azért, mert jóval több harci géppel rendelkezik, mint amennyinek ott-hon helyet tud biztosítani. 2005 júliusában az Egyesült Államok és Szingapúr stratégiai együttműködési szerződést kötött. Szingapúr támogatja az amerikai erők jelenlétét a térségben, illetve igyekszik jó kapcsolatokat és együttműködést kiépíteni a környező államokkal is, így például a terrorizmus és a kalózkodás elleni harcban. Utóbbiak ellen közös vízi és légi járőrözéseket szervez Malajziával és Indonéziával, hogy a szorosan át biztosíthassák a hajózás szabadságát. A városállam a diplomáciát és az elrettentést tekinti a biztonság két fő pillérének, utóbbihoz megvan a gazdasági ereje is, mivel a 4,66 milliós ország nemzeti összterméke 2009-ben elérte a 170 milliárd dollárt, amelyből 8,23 milliárdot tett ki a védelmi költségvetés, ami lehetővé teszi egy 72,5 ezer fős meglehetősen modern haderő fegyverben tartását. A kis ország 4 dízel-elektromos tengeralattjáróval, 6-6 fregattal és korvettel, továbbá 23 partvédő hajóval ellenőrizheti vizeit. A légierő 60 F-16-ossal és 37 F-5S/T vadászbombázóval operál, de megrendeltek 24 F-15SG csapásmérő gépet is. Az ország részt vesz az JSF-programban (*Joint Strike Fighter* – közös csapásmérő harci gép) is, így a jövőben valószínűleg F-35-ötösöket is rendszeresítenek, s ezzel a legmodernebb légierővel rendelkezik majd a térségben.

Malajzia is fontos partner az Egyesült Államok számára, elsősorban a terrorizmus

elleni harc szempontjából. Az ország támogatja a regionális kapcsolatok fejlesztését, és szorosan együttműködik a többi ASEAN-országgal és más hatalmakkal is, mint például az Egyesült Államok, Ausztrália és India, amelyekkel közös, főképp tengeri gyakorlatokat tart. Az amerikai erőknek engedélyezték a maláj létesítmények használatát is. Malajzia elsősorban saját erejére támaszkodik, de védelme érdekében fontosnak tartja a regionális védelmi együttműködést, illetve az esetleges külső segítséget is. Az ország Szingapúrral, Nagy-Britanniával, Ausztráliával és Új-Zélanddal tagja az öthatalmi védelmi szerződésnek, amely biztosítja a konzultációt és a nemzetközösségi erők állomásoztatását külső veszély esetén.

Jelenleg Indonézia a legesélyesebb arra, hogy a térség első számú regionális hatalmává váljon. Indonézia nemcsak a legnépesebb muzulmán ország, de a világ negyedik legnépesebb állama is, s 2009-ben 539,4 milliárd dolláros GDP-je a legmagasabb volt az ASEAN-országok között. Mindhárom stratégiai szorost ellenőrzi, ráadásul fontos partner a terrorizmus elleni harcban is. Yudhoyono elnök 2004-es megválasztása óta kifejezetten jó viszonyt ápol az Egyesült Államokkal. Előtte emberi jogi aggályok voltak az indonéz haderő tevékenységével kapcsolatban, és a korrupció lehetetlenné tette a hatékony közigazgatást. Az Egyesült Államok ezért segítséget és tanácsadást nyújt a demokratikus intézményrendszer kialakulásához és megszilárdításához. A két ország között nincs olyan védelmi szerződés, amely bármire is kötelezné a feleket, de a közös érdekek, mint a stabilitás és a biztonság fenntartása összeköti őket. Washington alapvetően üdvözlöi, hogy Jakarta nagyobb szerepet kíván vállalni a regionális problémák – például a dél-kínai-tengeri területi vi-

ták – megoldásában, valamint a biztonság fenntartásában. Az egyre javuló kapcsolatokat jelzi, hogy Hillary Clinton külügyminiszter első hivatalos útja Indonéziába vezetett, melynek során a kapcsolatok építéséről és erősítéséről tárgyaltak, beleértve a fokozottabb biztonsági együttműködést is. A két ország kapcsolatait előnyösen befolyásolhatja, hogy Yudhoyono katonatisztként az Egyesült Államokban kapott kiképzést, míg a jelenlegi amerikai elnök, Barack Obama gyerekkorában töltött több évet Indonéziában.

Indonézia egy új professzionális fegyveres erőt akar kiépíteni, amelynek kiképzésében és technikai eszközeinek beszerzésében jelentős mértékben számít az amerikaiak segítségére. A 302 ezer fős indonéz haderő és a 280 ezres félkatonai erő legfontosabb feladata a belső rend fenntartása. Jakarta általánosságban jó kapcsolatokat ápol a környező országokkal, külső fenyegetéssel pedig egyelőre nem kell számolnia. Támogatja az ASEAN-al való együttműködést, és a térség problémáinak hatékonyabb megoldása érdekében a proaktív diplomáciát. Az ország egyre inkább szerepet kíván vállalni a regionális problémák megoldásában, ezt jelzi a haderő átalakulása is. A légierő modern technikáját jelenleg csak 10-10 F-16, Szu-27/Szu-30 Flanker harci gép jelenti. Ám az amerikai kapcsolatok javulásával új F-16-osokat és C-130-as szállítógépeket akar vásárolni, továbbá 2024-ig 180 Flanker beszerzését tervezik. Dél-Koreával is együttműködnének egy ötödik generációs, alacsony észlelhetőségű vadászbombázó kifejlesztésében. A flottát is erőteljesen fejlesztik, a meglévő 7 fregatt és 19 korvett mellé 2009-ben további 4 korvett és Oroszországtól 2 Kilo osztályú dízel-elektromos hajót is beszerettek. Indonézia aktív regionális hatalommá kíván válni, mo-

dernebb légierejével és haditengerészetével már képes lehet akár a három ellenőrzése alatt álló szoros lezárására is.

Jelezni kell azonban azt is, hogy az utóbbi időben egyfajta fegyverkezési verseny figyelhető meg a térség országai között, főleg a légierő és haditengerészet tekintetében, ami azt sejteti, hogy a térség országai még mindig nem bíznak egymásban eléggé. Néhány elemző szerint azonban felfogható ez úgy is, hogy a térség országai a modern tengeralattjárókkal és vadászbombázókkal csak a megfelelő képességeket építik ki arra az esetre, ha egy nagyobb és erősebb flotta fenyegetné őket a jövőben.

Az 1990-es évek óta folyamatosan javul az amerikai–vietnami viszony, ami kifejezetten a második Bush-adminisztráció időszakában (2005–2009) volt látványos. 2003-ban drogellenes egyezményt írtak alá. 2005-ben döntöttek a katonai oktatási és kiképzési program kiterjesztéséről, amely keretében nyelvtanulási lehetőséget biztosítottak vietnami tiszteknek az Egyesült Államokban. 2006 során magas rangú látogatások történtek, novemberben George W. Bush elnök is Vietnamba látogatott, 2007-től pedig a vietnami vezetők viszonyozták a látogatásokat. Eközben erősödtek a katonai kapcsolatok is: stratégiai-védelmi párbeszéd kezdődött, melynek során az első megbeszélést 2008 októberében tartották. Fontos pontja a kapcsolatnak, hogy Hanoi segít a háború alatt eltűnt amerikai katonák sorsának felderítésében, emellett támogatja a non-proliferaációért és a nukleáris terrorizmus ellen folytatott küzdelmet. Washington támogatást nyújt Vietnam első atomreaktorának beindításában, amellyel csökkentheti egyre növekvő energiahányát. Az Obama-adminisztráció hivatalba lépésével egyre inkább elmélyül a két ország kapcsolata, amely egyre több

területre terjed ki. A gazdasági kapcsolatok is sokat javultak, jelenleg az amerikaiak a fő befektetők Vietnamban, míg a délkelet-ázsiai ország fő exportpiaca az Egyesült Államok.

A katonai kapcsolatok javulásának alapját a közös cél adja, hogy a kínai befolyás növekedését, illetve Pekingnek a Dél-kínai-tengeren és Délkelet-Ázsiában tapasztalható terjeszkedését feltartóztassák. A kínai előretörést a 2009-es vietnami fehér könyv komoly aggodalomra okot adó kihívásként értékeli, ezért a vietnami döntéshozók – különösen a civil politikusok – körében erős az a nézet, hogy támogatni kell a fokozottabb amerikai jelenlétet a térségben, és erősíteni kell a biztonsági kapcsolatokat. Pozitívan fogadták Robert Gates védelmi miniszter 2010. júniusi kijelentését is, amikor a Dél-kínai-tenger térségével kapcsolatban aggodalmát fejezte ki, és elítélte az erőszakos cselekedeteket, illetve az olyan intézkedéseket, amelyekkel gátolják a szabad hajózást. A vietnamiak nem várnak az Egyesült Államoktól nyílt állásfoglalást a területi vitákban, de – hasonlóan a többi térségbeli országhoz – igénylik a támogatását, hogy gátat szabjanak a kínai terjeszkedésnek. Történelmi okokból fenntartásokkal viseltetnek Kína iránt, amely hosszú időn át megszállva tartotta területét, 1979-ben pedig határháborút is vívott vele. Az amerikai kapcsolatokat illetően egyedül attól tartanak, hogy az emberi jogok érvényesülésének helyi problémái miatt Washington az ellenzéki pártokat fogja támogatni, de Hanoi és Washington bizonyos céljai közösek, ráadásul a gazdasági szükségszerűség is kívánatosá teszi a volt ellenséggel való jobb viszonyt.

Az Egyesült Államoknak is fontos a kapcsolat, mivel Vietnam stratégiai fontosságú helyen fekszik, ráadásul katonailag sokkal erősebb, mint a térségben levő amerikai

szövetséges Fülöp-szigetek, továbbá Kínával is határos. 88,5 milliós lakossága és 455 ezer fős hadereje a jövőben erős regionális hatalommá teheti az országot, bár a jelenlegi 93 milliárd dolláros GDP-n van még mit javítani, hogy gazdaságilag is erős országgá váljék. Jelentős fejlesztésekre lenne szüksége mindhárom haderőnemnél, mivel hadereje felszerelésének nagy része teljesen elavult. A légielő már megkezdte kéttucat Szu-27 és Szu-30 szolgálatba állítását, emellett a haditengerészet is megrendelt 6 Kilo osztályú tengeralattjárót. 2005-ben a védelmi kiadások a GDP 2,5 százalékát tették ki, amely 2008-ra hetven százalékkal nőtt. Az Egyesült Államok 2010-ben 1,35, míg 2011-ben 1,1 millió dollárral támogatja Vietnami katonai fejlesztéseit, továbbá megállapodtak az egykori Dél-Vietnamban maradt amerikai helikopterek modernizálásáról is. Egy erősebb gazdasággal rendelkező Vietnam komoly regionális hatalommá válhat, amely saját nemzeti érdekei mellett hatékonyan támogathatja majd az amerikai stratégiát, és a többi ASEAN-országgal együttműködve ellenállhat az esetleg agresszívabb kínai törekvéseknek is.

A töréspont: Burma?

Délkelet-Ázsiában kritikus pontnak számít Mianmar, amelyet az emberi jogok megsértése miatt az utóbbi évtizedekben sorozatos szankciókkal sújtottak. Az 1988-ban hatalomra került katonai junta egyre inkább eltávolodott az Egyesült Államoktól. Az amerikai külügyminisztérium honlapján csak Burmaként jelölve található meg az ország, jelezve, hogy Washington nem ismeri el az 1989-től létező Mianmar elnevezést. A teljes elszigetelődés azonban Kínának köszönhetően nem következett be.

Ez egyben a kínai befolyás jelentékeny növekedését eredményezte, amit a juntán belül főleg a titkosszolgálathoz köthető körök támogattak. Azonban a mianmari vezetés véleménye is megoszlik az egyoldalú kínai elkötelezettségről és Peking növekvő befolyásáról, ezért igyekeznek nyitni más irányba is. Ennek köszönhető, hogy jelezték, szeretnék javítani az amerikai kapcsolatokat. 2009 elején Hillary Clinton kijelentette, hogy átértékelik „burmai” kapcsolatokat: már szeptemberben sor került az első magas szintű találkozóra, novemberben és 2010 májusában pedig a kelet-ázsiai és *csendes-óceáni* ügyekért felelős helyettes államtitkár, *Kurt Campbell* is az országba látogatott.

Amerikai részről több szempontból is fontos a közeledés. Egyrészt Mianmar jelentős ópiumtermelő vidék, és az itt előállított heroin jelentős része kerül Észak-Amerikába. Másrészt az ország a közelmúltban felvette a kapcsolatot Észak-Koreával, ahova magas rangú tisztek is ellátogattak. Nemrégiben pedig egy észak-koreai szállítóhajó feltehetően tömegpusztító fegyvereket akart szállítani a délkelet-ázsiai országba, de az amerikai haditengerészet közbelépése miatt visszafordult. Harmadrészt ott van a kínai geopolitika, amely kiváló kitörési pontot lát az országban, amelyen át kijuthat az Indiai-óceánra, és ezzel jelentős rés nyílhat a Kína bekerítésére szánt szövetségesi gyűrűn. A probléma, hogy főleg az emberi jogokat és demokráciát illető amerikai kívánalmak igencsak megnehezítik az amerikai pozíciók megszilárdítását. Ezért a hosszú távú amerikai stratégiai célkitűzések szempontjából kívánatosabb lenne a reálpolitika gyakorlása és a – fenti, egyébként kétségkívül fontos elvekről folytatott meddő vitát hanyagolva – érdemi javulást elérni. Azonban lehet, hogy a legjobb megoldás az Indiával való

együttműködés lenne Burma/Mianmar kérdésében. India ugyanis egyre inkább az egyik legfontosabb amerikai stratégiai partnerré válik, és nem érdeke, hogy a partjaihoz közel, egy szomszédos kliensállamban kínai tengerészeti és légi bázisok működjenek. A geostratégiai megfontolások és a közeli gázmezőkért folytatott verseny miatt India is erősíti a pozícióit, amelyben komoly előny, hogy a demokratikus Újdelhi nem tartja a jó kapcsolatok gátjának a mianmari állam nem éppen demokratikus berendezkedését.

Az amerikai geostratégia szempontjából az lenne a legmegfelelőbb, ha sikerülne egy általa vezetett szövetségi rendszerbe tömöríteni a délkelet-ázsiai államokat, de erre jelenleg nincs sok esély. Az ASEAN-országok nem akarják a Pekinggel való kapcsolatok erodálódását, mivel azokból jelenleg óriási gazdasági hasznuk származik. Érzékelhető ugyanakkor, hogy keresnek olyan külső hatalmakat, amelyek képesek lehetnek ellensúlyt képezni szuperhatalommá váló északi szomszédjukkal szemben. Egyre inkább bevonják ezért Ausztráliát, Indiát és Japánt a térség ügyeinek intézésébe, sőt a közelmúltban az oroszokat is konzultációra hívták. Az igazi garanciát viszont az Egyesült Államok jelenti, amely az egyetlen olyan ország, amelyről úgy vélik, hogy képes lehet gátat szabni a kínai terjeszkedésnek. Amerika régi, jó és megbízható partner, amelynek ráadásul nincsenek területi követelései, Kínát illető geostratégiai érdekei megegyeznek a délkelet-ázsiai kormányokéval, ezért várhatóan az amerikai kapcsolatok csak erősödni fognak. Azt sem felejtethetjük el, hogy Washington már évtizedek óta a térség egyik legfontosabb kereskedelmi partnere. Emellett a regionális együttműködést is erősítik, és az eredetileg gazdasági-szociális indíttatású ASEAN-ban egyre inkább megjelen-

nek a biztonsággal kapcsolatos kérdések. 2006-tól évente tartanak védelmi miniszteri szintű találkozót, és 2020-ra létre akarják hozni az ASEAN Közösséget, amelynek három pillére közül az első a politikai-biztonsági, amely a békét, stabilitást és a status quót lesz hivatott fenntartani.

Az elkövetkező évtizedekben Kína várhatóan elég erőssé válik ahhoz, hogy az Ázsia–Csendes-óceáni térségben az amerikaiakkal egyenlő félként lépjen fel, illetve hegemoniára törekedhessen a kelet-ázsiai térségben. Ezért a Kínát övező szövetségi gyűrű a későbbiekben felbecsülhetetlen értékűvé válhat: segítségével konfliktus esetén korlátozhatják a kínai flotta mozgását, beszoríthatják az első szigetlánc mögé. Kína így nem tudná szállítási vonalait biztosítani. Emellett Amerika szövetségesei önmagukban is komoly ellensúlyt ké-

pezhetnének: északon a jövőben Kínának számolnia kell egy erős Japánnal és Koreával, ezért egy erős Indonézia és Vietnam – kiegészülve Thaifölddel, Szingapúrral és Malajziával – mérsékeltebb, visszafogottabb politikára kényszeríthetnék a pekingi vezetőket. Ezért egy esetleges indiai és ausztrál támogatással kellő helyi erőegyensúlyt lehetne biztosítani csupán a szövetségeseken keresztül. A kritikus kérdés Mianmar marad, amely a legegyszerűbb és talán legjobb lehetőséget adná Kína számára a kitorésre. Ez esetben lehet, hogy Washingtonnak inkább engednie kéne hagyományos elveiből és inkább a geostratégiai célokra kellene koncentrálnia, elejét véve a későbbi nehézségeknek. Ez döntheti el ugyanis, hogy Délkelet-Ázsia bástya lesz-e a kínai törekvésekkel szemben, vagy nyitott kapu? ■

Irodalom

United States Pacific Command Strategy 2009.

East Asian Strategic Review 2010; National Institute for Defense Studies, Tokyo, 2010.

Defense of Japan 2010.

Fridovich, David P. – Krawchuk, Fred T.: Winning in the Pacific – The Special Operations Forces Indirect Approach. *JFQ*, No. 4. 2007.

Manyin, Mark E.: *U.S.–Vietnam Relations in 2010: Current Issues and Implications for U.S. Policy*. Congressional Research Service, 2010

Ott, Marvin C.: Southeast Asian Security Challenges. *JFQ*, No. 2. 2007.

Military Balance 2010. London, 2010, Routledge.

Fisher, Richard: Rocking the boat. *Jane's Intelligence Review*, July 2009.

O'Rourke, Ronald: *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities — Background and Issues for Congress*. Congressional Research Service, 2008.

Wheeler, John D. – Weinstock, Herschel: The Enduring Value of Military-to-Military Cooperation in Southeast Asia. *JFQ*, No. 4. 2007.

Háda Béla: Két választás Mianmarban – a katonai diktatúra új esztendeje. *Nemzet és Biztonság*, 2010. 8. szám.

BP Statistical Review of World Energy. June 2010.

<http://www.state.gov>.

<https://www.cia.gov>.

<http://www.aseansec.org>